

Е. Бевзюк, канд. ист. наук, доц.
Ужгородский национальный университет, Ужгород

ПАН ИДЕОЛОГИЯ В ПОЛИТИКЕ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ НАКАНУНЕ РЕВОЛЮЦИИ 1848 ГОДА

Накануне революции 1848 года западные славяне были вовлечены в процесс модернизации национальной идеологии. Этот процесс отличался этнорегиональной спецификой и стал объектом политического внимания для правительств Российской и Австрийской империй. Для России идея всеобщей славянской этнической общности, идеологии панславизма носила не только научный характер, но была также фактором геополитического интереса.

Ключевые слова: панславизм, нация, национальная идеология, империя, регион, этнос, культура.

E. Bevzyuk, Ph.D in History, Associate Prof.
Uzhhorod National University, Uzhhorod

PAN IDEOLOGY IN THE POLICY OF RUSSIAN EMPIRE PRIOR THE REVOLUTION OF 1848

On the eve of the 1848 revolution western Slavs were involved in the process of modernizing their national ideology. At though this process was an all-European phenomenon on and large ethnic units were under going self-determination, the spiritual renaissance of the western Slavs had specific regional and ethnic characteristics, thus attracting the political attention of the governments of great empires – the Austrian and the Russian. For Russia, the biggest Slavonic country, the idea of the general Slavonic ethnic unity as well as the Pan-Slavistic ideology were not only of scientific character, but also served as a factor of geopolitical interest.

Key words: Pan-Slavism, nation, national ideology, empire, region, ethnos, culture.

УДК 930(477):94(477.4)"17/18"

О. Волкова, асп.,
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ДОРЕВОЛЮЦІЙНА УКРАЇНЬСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ПОЛЬСЬКОГО СУСПІЛЬНОГО РУХУ КІНЦЯ XVIII – ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XIX СТ. ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

У статті аналізуються дослідження польського суспільного руху на території Правобережної України кінця XVIII – першої чверті XIX в. в українській дореволюційній історіографії. У висновках підкреслено що українські дореволюційні історики спробували підійти до розв'язання проблем польської шляхетської опозиційності з позицій українського народництва та державництва, але недоліком можна вважати уривчастий характер студіювання діяльності польського суспільного руху.

Ключові слова: польський суспільний рух, Правобережна Україна, М. Костомаров, В. Антонович, І. Франко, М. Грушевський.

Серед питань польського суспільного руху на території Правобережної України, над якими працювали українські історики XIX – початку XX століття слід виділити три основні вектори дослідження: виникнення руху, дослідження світогляду учасників та їх діяльність.

Після приєднання Правобережжя до Російської імперії, між поляками та підданими імперії розгорнулася боротьба за сфери впливу, що в свою чергу зацікавила багатьох вітчизняних істориків. Зокрема, в українській дорадянській історіографії на окремі питання еволюції рухів звертали свою увагу М. Костомаров, В. Антонович, І. Франко та М. Грушевський [1, 2, 5, 4, 6].

Микола Костомаров та Володимир Антонович заснували романтично позитивістський напрям у історії. Вони поклали основну відповідальність за занепад Польської держави на польське дворянство і наголосили на впливі зовнішнього чинника – спроби Російської імперії захистити православних від знущань католиків і важливого значенні внутрішнього чинника – деморалізації еліти, спричинивши повстання 1794 року [9, с. 667].

Видатний український історик М. Костомаров розглянув у комплексі прагнення учасників повстання та методи їх боротьби. Вчений засуджував претензії поляків на українські землі у статті "Украинский сепаратизм". Дослідник критикував засоби боротьби шляхти за незалежність у вигляді "організованої системи таємних вбивств" [10, с. 14]. Заслуга Миколи Костомарова насамперед у тому, що дослідження він намагався поставити на тверду наукову основу.

Видатний вчений, громадський діяч та фундатор української національної історіографії Володимир Антонович негативно ставився до польської доби в українській історії. Як і М. Костомаров, він засуджував польську шляхту за їх специфічну ментальність. Історики дійшли висновку, що опозиційність – це риса яка прита-

манна польській шляхті в результаті обмеження їх привілейованого стану [2, с. 373].

Професор імператорського університету Святого Володимира В. Антонович ґрунтовно проаналізував вплив поляків та росіян на українське суспільство. Він вважає, що ці впливи негативно відображалися на українському дворянстві, оскільки вони заважали саме українству та інтеграції до Європи. Науковець спростовує думку про гармонію між панамі та селянством та звертає увагу на те, що католицька церква відігравала важливу роль у поневоленні українського православного народу [3, с. 80 – 81].

Оцінюючи внесок Миколи Костомарова і Володимира Антоновича у дослідження проблем польської дворянської опозиційності на Правобережній Україні, слід зазначити, що вчені підкреслили, що польсько – українське протистояння в регіоні стало одним із чинників генезису руху. Праці вище згаданих істориків говорять про те, що основна їх увага приділялась дослідженню історії народу, вони не ставили перед собою проблему польського руху. Але вчені доробки В. Антоновича і М. Костомарова свідчать про високий рівень використання джерел та знання економічних та соціально-політичних процесів кінця XVIII – XIX століття.

На відміну від романтично-позитивістського бачення історії М. Костомарова і В. Антоновича, М. Драгоманов поєднав теорію історичного дослідження з політичними ідеями свого часу, заснувавши національно-політичну добу у вітчизняній історіографії.

Виятково важливі роздуми вченого знайшли своє втілення в його праці "Історична Польща та Великоруська демократія", де він детально розглядає природу польського суспільного руху, аналізуючи чинники, які вплинули на його розвиток, зокрема гайдамаччину. Український історик вважав, що козацько-українські по-

встання XVII – XVIII ст. були не природною реакцією на польсько-ієзуїтське гноблення або соціально та національно зумовленою рефлексією, а "справою розбійників (козаків), яких підбурювати з Москви" [8, с.18]. М. Драгоманов засуджував спроби ідеологів польського дворянського руху подати населення Правобережної України як провінційний різновид полької нації. Він доводив окремішність українського народу, самотністість його історії і культури як від поляків, так і від росіян. Історик обстоював думку про політичні права українського народу, які ставили українців в один ряд з поляками, спростовуючи положення шляхетської ідеології.

Перша спроба порівняння ідеології та діяльності учасників польського та російського суспільних рухів, які розгорнулися в українських землях у першій чверті XIX ст. також належить Михайлу Драгоманову. Історик вважав, що державницький унітаризм представників польського та російського рухів, став основною перешкодою на шляху їх порозуміння. Повчальною для українських істориків була пильна увага вченого до усіх різновидів історичних джерел, на історичний прогрес та на багатфакторність історичного процесу – усе це відзеркалювало тісний зв'язок методології вченого із західноєвропейською історіософією.

Визначну роль у дослідженні генезису польського руху відіграв Іван Франко, який виявив внутрішні чинники руйнації польської державності. Письменник вважав, що продажність польського панства, міжособисті та шляхетський анархізм стали причинами занепаду Речі Посполитої, чим скористалися її сусіди [12, с. 197]. Барська конфедерація продемонструвала ситуацію коли шляхетська аристократія цінувала свої станові інтереси вище за національні. В цьому і визначалася вся сутність шляхетської опозиційності. Після поділу Речі Посполитої польська заможна шляхта не втратила своїх соціально-економічних позицій, а навпаки зміцнила їх, спираючись на відносини з українськими селянами та підтримку сильної Російської державної, її місцевих адміністрацій, яких не було в польській державі [11, с.5 – 6].

Оцінюючи внесок І. Франка у дослідження проблем польського руху на українських землях, слід зазначити ґрунтовне знання ним політичної ситуації наприкінці XVIII – на початку XIX століття та увагу яку він приділяв аналізу соціально-економічного та національного становища на українських землях, розглядаючи польський шляхетський рух як невід'ємну частину історичного процесу. Проте головна увага дослідника була зосереджена на розвитку опозиційного руху шляхти на Галичині.

Особливий інтерес І. Франка привернула ідейне перетворення, що відбулося у середовищі учасників польського суспільного руху після поразки Листопадового повстання 1830 – 1831 років. Ці події призвели до демократизації польського руху у напрямку радикалізації, оскільки в ньому приймала участь молода частина польського суспільства.

Вітчизняні дослідники кінця XIX – початку XX ст. обурювалися претензіями ідеологів суспільного шляхетського руху на відновлення Речі Посполитої в кордонах до 1772 р. та її колишнього суспільно-політичного устрою на чолі зі шляхтою. Іван Франко вважав, що сутність розбіжностей між представниками радикального та консервативного таборів руху, а також його соціальний склад, що впливав на його вимоги й гасла були чужими для українського населення, що в свою чергу призвело до поразки шляхетського руху [13, с. 96 – 98].

Рубіжний етап у розвитку української історичної науки, зокрема вивчення проблем польського шляхетського руху пов'язаний із науковою діяльністю Михайла Грушевського. Розглядаючи проблеми ідеології та дія-

льності учасників шляхетського руху, історик вважав, що середовище шляхти можна розділити на два табори – консервативний, що складався із представників аристократії та радикалів, до якого належали вихідці з середньої шляхти, офіцерських кіл та молоді. При чому обидва ці напрямки використовували різні засоби досягнення своєї мети: "Тим часом, як аристократія вела опортуністичну політику, старались закулісовими зв'язками й ходами вплинути на російське правительство, між молодіжкою, офіцерами, середньою шляхтою наростає більш радикальний рух, що рахував тільки на засоби революційні" [7, с.92].

Використовуючи історико-хронологічний метод, М. Грушевський показав еволюцію практичної діяльності учасників шляхетського руху. Крім того розглядаючи світогляд шляхти, він застосував історико-порівняльний метод для співставлення діяльності опозиційних на теренах Королівства Польського й в українських землях, а й також такі загально наукові методи, як аналіз та узагальнення для розкриття сутності шляхетського суспільного руху.

Примітними рисами наукової діяльності М. Грушевського, як історика, полягає як в широкому використанні архівних та документальних матеріалів, так і у введені до наукового обігу багатьох джерел різноманітного походження [6, с.598]. Хоча проблеми дослідження польського шляхетського руху не стали предметом окремої уваги дослідника, проте як складова частина історичного процесу в українських землях рух знайшов своє відображення в його науковій спадщині.

Оцінюючи внесок українських істориків у розробку проблем шляхетський змагань кінця XVIII – першої третини XIX ст., слід звернути увагу на відокремлення В. Антоновичем української історії від польської та обґрунтуванні М. Грушевським окремішності історії українців від російської історії. За умов польсько-російського імперського протистояння, що тривало до початку XX століття, результати досліджень вітчизняних науковців XIX – початку XX століття мали непересічне значення для формування української національної ідеї та національного руху в цілому.

Список використаних джерел:

1. Антонович В. Б. Волынская тревога 1789 г. / Володимир Боніфатійович Антонович. – К.: Типография Акц. Общества Н.Т. Корчак-Новицкого, 1902. – 99 с.
2. Антонович В. Б. Исследования о гайдамачестве / Володимир Боніфатійович Антонович. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. – К.: Либідь, 1995. – С. 372 – 456.
3. Антонович В. Б. Моя сповідь / Володимир Боніфатійович Антонович. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. – К.: Либідь, 1995. – С. 78 – 90.
4. Антонович В. Б. Очерк отношений Польского государства к православию и православной церкви / Володимир Боніфатійович Антонович. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. – К.: Либідь, 1995. – С. 458 – 469.
5. Антонович В. Б. Очерк состояния православной церкви в Юго-Западной России с половины XVII и до конца XVIII ст. / Володимир Боніфатійович Антонович. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. – К.: Либідь, 1995. – С. 458 – 469.
6. Грушевський М. С. Барське старство: Історичні нариси (XV-XVIII ст.) / Михайло Сергійович Грушевський. – К.: Типография Университета Св. Володимира, 1894. Репринтне видання. – Львів: 1996. – 626 с., 2 л. табл.
7. Грушевський М. С. Всесвітня історія в короткім огляді / Михайло Сергійович Грушевський. – К.: Друкарня акціонерного товариства "П.Барський в Києві", 1917. – Ч. IV. – 170 с.
8. Драгоманов М. П. Историческая Польша и Великорусская демократия / Михаил Петрович Драгоманов. – К.: Типолитография М.Е. Заездного, 1917. – 145 с.
9. Костомаров Н. И. Последние годы Речи Посполитой / Николай Иванович Костомаров. В 2 т. – СПб.: 1886. – Т.2. – 7111 с.
10. Костомаров Н. И. Украинский сепаратизм / Николай Иванович Костомаров. – Одесса: Всеукраинское государственное издательство. – 1921. – 16 с.
11. Франко І. Я. "Король балагулів" А. Шашкевич і його українські вірші / Іван Якович Франко. Зібрання творів: В 50 т. – К.: Наукова думка, 1982. – Т. 35: Літературно-критичні праці (1903-1905). – С. 113 – 149.

12. Франко І. Я. Нові причинки до історії польської суспільності на Україні в XIX ст. / Іван Якович Франко. Зібрання творів : В 50 т. – К.: 1986. – Т. 47: Історичні праці (1898-1913). – С. 191 – 241.

13. Франко І. Я. Панщина та її скасування в 1848 р в Галичині / Іван Якович Франко. Зібрання творів: В 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1982. – Т.47. – С.7 – 122.

Надійшла до редколегії 26.08.13

О. Волкова, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ДОРЕВОЛЮЦИОННАЯ УКРАИНСКАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ ПОЛЬСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО ДВИЖЕНИЯ КОНЦА XVIII – ПЕРВОЙ ЧЕТВЕРТИ XIX В. ПРАВОБЕРЕЖНОЙ УКРАИНЫ

В статье анализируются исследования польского общественного движения на территории Правобережной Украины конца XVIII – первой четверти XIX в. в украинской дореволюционной историографии. В заключении подчеркнуто что украинские дореволюционные историки попытались подойти к решению проблем польской шляхетской оппозиционной с позиций украинского народничества и государственности, но недостатком можно считать фрагментарный характер изучения деятельности польского общественного движения.

Ключевые слова: польское общественное движение, Правобережная Украина, Н. Костомаров, В. Антонович, И. Франко, М. Грушевский.

O. Volkova, postgr.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

PRE-REVOLUTIONARY UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY OF POLISH SOCIAL MOVEMENT OF THE LATE XVIII – FIRST QUARTER OF XIX CENTURY THE RIGHT-BANK OF UKRAINE

In article researches of the Polish social movement in the territory Right-bank Ukraine of the end of XVIII – the first quarter of the XIX century in the Ukrainian pre-revolutionary historiography are analyzed. In the conclusion it is emphasized that the Ukrainian pre-revolutionary historians tried to approach to the solution of problems of the Polish nobility opposition from positions of the Ukrainian populism and statehood, but it is possible to consider as a shortcoming sketchy nature of studying of activity of the Polish social movement.

Key words: polish social movement, Right-Bank Ukraine, N. Kostomarov, V. Antonovych, I. Franko, M. Hrushevsky.

УДК 339.923 : 061.16С : (73) "2009/2012"

Ю. Гордійчук, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ В ЄВРОЗОНІ НА АМЕРИКАНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКІ ВІДНОСИНИ В ПЕРІОД ПЕРШОГО ПРЕЗИДЕНТСТВА Б. ОБАМИ

В статті розглядаються особливості кризи суверенного боргу в країнах єврозони та її основні політичні і економічні наслідки для Сполучених Штатів, які є їх основним торговельним та інвестиційним партнером. Також виділяється та аналізуються основні антикризові заходи, прийняті на рівні ЄС та МВФ за підтримки США для запобігання поширенню фінансової кризи на інші країни ЄС та світу.

Ключові слова: США, суверенна боргова криза, криза ЄС, антикризова політика в країнах ЄС, трансатлантичні зв'язки, Б. Обама.

В останні роки важливим стримуючим фактором розвитку американсько-європейських економічних відносин стала тривала боргова та фінансова криза в єврозоні. Ця криза стала однією з найскладніших випробувань європейської стабільності з часу створення Європейського Союзу, наслідки якої, в свою чергу, можуть мати довгострокові наслідки для Сполучених Штатів та трансатлантичного партнерства зокрема. В сьогодиншній глобальній економіці Європа безумовно залишається найбільш важливим союзником США, а також найбільшим торговим партнером та експортним ринком. Разом США та Європа складають більше половини світового ВВП, одну третину світової торгівлі і три чверті фінансових послуг, що забезпечує створення робочих місць та економічне зростання з обох боків Атлантики. Однак, саме завдяки тісним економічним зв'язкам та взаємозалежності економік Старого та Нового Світу, проблеми, що стоять перед єврозоною, як це підкреслювалося під час відповідних слухань у Конгресі США, можуть створювати значні ризики для економіки США, трансатлантичної торгівлі та економічного зростання у всьому світі [11; 12]. Таким чином, вивчення впливу фінансової кризи в єврозоні на відносини Західної Європи та США, рівно як і на американську політику стосовно Європи впродовж першої президентської каденції Б. Обами, стає принципово актуальним і логічним.

Джерельну базу вивчення даної проблеми складають опрацьовані та узагальнені автором матеріали Слухань в Конгресі США, доповіді Дослідницької Служби Конгресу, які готувалися аналітиками та спеціалістами з міжнародної торгівлі та фінансів, аналітиками з європейських справ. Цінними джерелами є також промови, виступи, економічні звіти Президента США, заяви офіційних осіб уряду США та ЄС, статистичні дані МВФ та Євростату. Важливим джерелом даного дослідження є також матеріали західних періодичних видань та онлайн ресурси. Їх системний та компаративний аналіз дає можливість визначати реальний розмір та обсяги кризи в єврозоні, виявити основні підходи та напрямки політики керівництва США щодо найбільш викликів в європейській економіці з 2009 р.

Стосовно історіографії проблеми слід зазначити, що на сьогоднішній день вже є низка досліджень, здебільшого економічних та політологічних, автори яких зробили перші спроби узагальнити фінансову кризу в єврозоні та реакцію на неї з боку уряду США.

Перш за все це дослідження американських аналітиків Р. Нельсон, П. Белкіна, Д. Мікса та М. Вайсса [6; 8], які за завданням Конгресу США підготували в 2012 р. першу узагальнюючу аналітичну доповідь стосовно кризи в єврозоні та перспектив її приборкування. Глобальні економічні наслідки кризи в єврозоні стали предметом досліджень науковця американського інсти-